

Lausunto

19.10.2023

Valtiovarainvaliokunta
Sivistys- ja tiedejaosto

Asia HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024
Viite Lausuntopyyntö 13.10.2023
Teema Talousarvioesityksen keskeiset painotukset ja kipupisteet; ml. perustaitojen ja -valmiuksien parantamiseen tähtäävät toimet sekä lukutaito osana perustaitojen kehittämistä

Kansalaisopistojen liitto KoL kiittää mahdollisuudesta lausua vuoden 2024 talousarviosta.

Kansalaisopistojen liitto yhtyy talousarvioesityksessä esitettyyn huoleen mm. työuran aikaisen jatkuvan oppimisen haasteiden sekä väestön vähäisestä fyysisestä aktiivisuudesta ja liikkumattomuudesta aiheutuvien yhteiskunnallisten kustannusten osalta. Liitto jakaa talousarvioesityksen näkemyksen myös siitä, että opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan toiminnalla voidaan merkittävästi vaikuttaa erilaisten suurten yhteiskunnallisten muutosten suuntaan ja luoda edellytykset myönteiselle kehitykselle. Tässä työssä kansalaisopistojen lainmukainen tarkoitus tulee käyttöön parhaalla mahdollisella tavalla.

Edellä mainituista lähtökohdista käsin on suorastaan tyrmistyttävää, että vuoden 2024 talousarvioon sisältyy 20,5 miljoonan euron leikkaukset vapaaseen sivistystyöhön. **Kansalaisopistoille on säilytetty tästä summasta 12,5 miljoonan euron osuus, mitä liitto ei voi hyväksyä.**

Kansalaisopistot ovat kaikille avoimia oppilaitoksia, joiden tavoitavuus on omaa luokkaansa: toimintaa on jokaisessa Suomen kunnassa ja se tavoittaa vuosittain pitkälti yli 500 000 yksittäistä osallistujaa. Toiminta on myös äärimmäisen kustannustehokasta: Itä-Suomen yliopistossa toteutetun tutkimuksen mukaan (Manninen et al. 2015) **kansalaisopistoon sijoitettu euro tuottaa opiskelijoille ja yhteiskunnalle noin 3,4–5,6 euron hyödyn.** Hyöty muodostuu säästöjen ja tuottavuuden yhteissummasta: kun opiskelijan hyvinvointi lisääntyy, muun muassa kalliit korjaavat sosiaali- ja terveysmenot vähenevät samaan aikaan kun yksilön työelämätaidot sekä motivaatio ja kyky itsensä kehittämiseen ja itsestään huolehtimiseen kasvavat. Tätä kehityssuuntaa olisi syytä pikemminkin vahvistaa kuin kurjistaa.

Kansalaisopistot huolehtivat kaikenikäisten osaamisen kehittämisestä sekä perustaitojen ja -valmiuksien parantamisesta. Liikunta sekä terveiden elämäntapojen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen perustaitoina ovat myös keskeisessä roolissa kansalaisopistojen opetustarjonnassa, niin temaattisesti kuin myös opetuksen sivutuotteena. Leikkaukset tulevat kohdentumaan myös näihin kursseihin.

Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Laki vapaasta sivistystyöstä määrittelee, että opiskelijoilta voidaan periä opetuksesta kohtuullisia maksuja. Talousarvioon sisältyvän valtionosuusleikkauksen suuruus tulee pakottamaan kansalaisopistot vähentämään opetustuntien kokonaismäärää sekä samalla nostamaan opiskelijoilta perittäviä kurssimaksuja.

Hallitusohjelmaneuvoituissa käytettiin perusteena VM:n meno- ja rakennekartoituksen tekstiä: ”yleissivistävyys- tai harrastustavoitteisesti opiskelivat keskimääräistä useammin korkeasti koulutetut sekä toimihenkilöasemassa työskentelevät. Heillä on tyypillisesti taloudelliset mahdollisuudet maksaa opiskelunsa kustannukset itse”.

Tuoreimman Tilastokeskuksen keräämän [vapaan sivistystyön opiskelijaprofiilin](#) mukaan kansalaisopistojen opiskelijoista kuitenkin **suurin osa (55 %) ei ole työllisiä**. Samoin **suurimmalla osalla (61 %) ei ole korkeakoulututkintoa**. Korkeakoulutus ei myöskään yksinään kerro henkilön sosioekonomisesta asemasta.

Kansalaisopistojen opintotestirahoitukseen kaivataan tuntuva lisäystä, jotta aidosti voidaan lisätä mm. perustaitojen ja -valmiuksien parantamiseen tähtäävää koulutustarjontaa esimerkiksi työttömille, oppimisvaikeuksia kokeville, maahanmuuttajille sekä matalan pohjakoulutuksen omaaville. Ilman erillistä opintotestirahotusta taloudelliset lähtökohdat muodostuvat usein tosiasialliseksi esteeksi ehkä kipeimmin kansalaisopistotoiminnasta hyötyvien, syrjäytymisvaarassa olevien kohderyhmien osallistumiselle kansalaisopistojen opetustoimintaan. Nykyinen opintotestirahoituksen taso on riittämätön. **Kansalaisopistojen liitto esittääkin, että kansalaisopistojen valtionavustuksiin varattu, opintotesteleihin suunnattu, määräraha viisinkertaistetaan miljoonasta eurosta viiteen miljoonaan euroon, jotta todellisia vaikutuksia saadaan tätä kautta aikaiseksi ja samalla yhdenvertaisia opiskelumahdollisuuksia parannetaan opintotestirahoituksen kohderyhmien osalta.**

Taloussarvioesitykseen sisältyvän valtionosuusleikkauksen takia kohtuullisuus sekä alueellinen ja koulutuksellinen tasa-arvo joutuvat kovalle koetukselle. Hyvinvointierot ovat suoraan suhteessa oppimis- ja koulutustasoeroihin. **Leikkaussummaa on kohtuullistettava, jotta kaikenikäisten koulutus- ja osaamistason nostaminen olisi myös jatkossa mahdollista ja että oppimiserot voitaisiin kaventaa muun muassa perus- ja kansalaistaitojen opettamisen lisäämisellä.**

Kansalaisopistojen liitto kiittää vuoden 2024 taloussarviossa 1 milj. euron lisäpanostuksesta ruotsinkieliseen kotoutumiseen. Samalla liitto muistuttaa, että vapaan sivistystyön kotoutumissuunnitelman mukainen lukutaitokoulutus kaipa korjaus- ja kehittämistoimenpiteitä. Kansalaisopistojen normaalin opetustunnin valtionosuus on vapaan sivistystyön oppilaitosmuodoista matalin. Vapaan sivistystyön UMAKO-koulutukseen myönnetty 100 % valtionosuus ei kata tämän vaativalle kohderyhmälle suunnatun koulutuksen todellisia tuottamiskustannuksia kansalaisopistoissa kuin noin 75-prosenttisesti. Niin ikään suoritelmäärät ovat useissa tapauksissa niin pieniä, etteivät opistot niillä pysty toteuttamaan UMAKO-koulutusta lain hengen eikä koulutukselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. **UMAKO-koulutukseen tarvittaisiin siis uusi, oma ja erillinen keskimääräisiin todellisiin kustannuksiin pohjautuva laskennallinen tunti- tai edes minimihinta valtionosuusjärjestelmään koskemaan kaikkia oppilaitosmuotoja.**

Liitto tukee vahvasti ajatusta maksuttoman lukutaitokoulutuksen ulottamisesta harkintaan perustuen jatkossa myös henkilöille, joille ei ole vielä laadittu kotosuunnitelmaa tai joiden kotoaika on ylittynyt. Vuoden 2024 budjettiin on varattu valtionavustusmääräraha tähän, osana ruotsin kielellä kotoutumisen tukemista. Yhdenvertaisuus ja kielelliset oikeudet koskevat myös kotoutujaa, joten liitto toivoo, että rahoitus ulotetaan myös suomen kielellä kotoutuviin.

SANNASIRKKU AUTIO
Sannasirkku Autio
Puheenjohtaja

JAANA NUOTTANEN
Jaana Nuottanen
Toiminnanjohtaja